

dr hab. Katarzyna Sękowska-Kozłowska, prof. INP PAN

Kierowniczka Poznańskiego Centrum Praw Człowieka, Polska Akademia Nauk, Instytut Nauk Prawnych
(ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0622-9626>).

Zuzanna Kowalska

Studentka European Master's in Human Rights and Democratisation na Global Campus of Human Rights
(ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2183-8114>).

Udział w autorstwie tekstu:

Katarzyna Sękowska-Kozłowska – 50%

Zuzanna Kowalska – 50%

Seksistowska mowa nienawiści jako forma przemocy wobec kobiet w świetle międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka oraz prawa unijnego

Słowa kluczowe: mowa nienawiści, seksistowska mowa nienawiści, przemoc wobec kobiet, Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Artykuł prezentuje tezę, że w świetle wyspecjalizowanych instrumentów dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy wobec kobiet, obowiązujących zarówno w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy, jak i Unii Europejskiej, seksistowska mowa nienawiści może stanowić formę przemocy wobec kobiet, a tym samym naruszenie praw człowieka. Na podstawie wykładni Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet¹, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej² oraz dyrektywy 2024/1385 w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej³ wykazano, że instrumenty te umożliwiają uznanie seksistowskiej formy nienawiści za przemoc wobec kobiet, jednakże wskazane jest doprecyzowanie granic tego pojęcia oraz szczegółowe określenie, jakie obowiązki ciążyą na państwach w zakresie przeciwdziałania oraz reagowania.

1. Wprowadzenie

„Polać zimną wodą te szmaty”, „To nie są panie – po prostu zwykle feministki i dziwki. Powiedzmy prawdę i nie obrażajmy normalnych kobiet”, „Feministki to nie kobiety [...] to szmaty bez kultury” – to przykłady tylko niektórych (w tym mniej dosadnych i wulgarnych) wypowiedzi kierowanych w internecie pod adresem uczestniczek protestów związanych z zastrzeżeniem prawa

1 Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 18.12.1979 r. (Dz.U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71) – dalej konwencja CEDAW.

2 Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule 11.05.2011 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 961 ze zm.) – dalej konwencja stambulska.

3 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z 14.05.2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz.Urz. UE L 2024/1385) – dalej dyrektywa antyprzemocowa.

antyaborcyjnego w Polsce w 2020 r.⁴ Oczywiście nienawistne wypowiedzi kierowane do kobiet i w odniesieniu do ich płci nie są wyłącznie polskim problemem. Na całym świecie kobiety i dziewczęta, w tym te zabierające publicznie głos, od polityczek, przez dziennikarki i ekspertki, po influencerki, padają ofiarami nienawistnych komentarzy, zwłaszcza w cyberprzestrzeni⁵. Jak pokazują badania, choć zagrożenie mową nienawiści w sieci ma charakter uniwersalny, dotycząc także mężczyzn i chłopców, w przypadku kobiet tzw. hejt jest w dużo większym stopniu powiązany z ich płcią⁶. Mamy zatem do czynienia z problemem strukturalnym, którego korzeni należy upatrywać nie tyle w rozwoju mediów cyfrowych, ile w trwającej od wieków kulturze patriarchy opartej na seksizmie i stereotypach płci⁷.

Celem niniejszego artykułu jest analiza, czy i w jakim zakresie międzynarodowe prawo praw człowieka oraz prawo unijne identyfikują zjawisko seksistowskiej mowy nienawiści i jakie zobowiązania nakładają na państwa w tej materii. Będzie ona służyć wykazaniu tezy, że w świetle wyspecjalizowanych instrumentów dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy wobec kobiet, obowiązujących zarówno w ramach ONZ, Rady Europy, jak i Unii Europejskiej, nienawistne wypowiedzi kierowane do kobiet z powodu ich płci mogą stanowić formę przemocy wobec kobiet. W pierwszej części artykułu zostaną zaprezentowane rozważania na temat pojęcia seksistowskiej mowy nienawiści. W kolejnych analizach zostaną poddane regulacje uchwalone w ramach wskazanych porządków prawnych, tj. w szczególności przepisy konwencji CEDAW, konwencji stambulskiej oraz dyrektywy antyprzemocowej.

2. Czym jest seksistowska mowa nienawiści?⁸

Poniżające i krzywdzące wypowiedzi pozostają niestety stałym elementem ludzkiego funkcjonowania, zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej. Gdy u ich podłoża leży cecha prawnie chroniona lub przynależność do danej grupy prawnie chronionej, wypowiedzi te mogą nosić znamiona mowy nienawiści. Biorąc pod uwagę brak definicji mowy nienawiści na gruncie prawa międzynarodowego, określenie prawnych granic tego zjawiska od lat stanowi przedmiot rozważań zarówno akademickich, jak i w ramach procesu stosowania prawa. Rozważania te dotyczą zwłaszcza przeciwdziałania rasizmowi i nienawiści na tle religijnym, czyli form dyskryminacji, które pierwotnie leżały u podłoża tego zjawiska⁹.

W przypadku mowy nienawiści wobec kobiet na problem braku definicji prawnej nakłada się specyfika seksizmu, a więc wbudowanych w normy kulturowe wielu społeczeństw zachowań, gestów czy wypowiedzi wobec kobiet. O ile nie muszą one nosić znamion dyskryminacji w sensie prawnym, przyczyniają się do umniejszania i deprecjonowania roli kobiet w różnych aspektach życia społecznego. Zatem choć seksizm łączy się z pojęciem dyskryminacji i przemocy ze względu na płeć, jest pojęciem dużo bardziej pojemnym, obejmując różnego rodzaju zachowania „codzienne”, takie jak żarty, dwuznaczne komplementy, niechciane komentarze czy akty mikroagresji, które nie mieszczą się w prawnych definicjach dyskryminacji czy przemocy ze względu na płeć¹⁰.

W związku z powyższym analiza obowiązków państw wytyczonych przez prawo międzynarodowe i unijne w zakresie przeciwdziałania mowie nienawiści motywowanej płcią powinna być poprzedzona próbą wyznaczenia granicy między seksistowską mową nienawiści a innymi wypowiedziami skierowanymi wobec kobiet, które choć przyczyniają się do systemowej opresji wobec kobiet, nie stanowią mowy nienawiści. W literaturze problem ten został poruszony m.in. przez Louise Richardson-Self, która postuluje dokonanie rozróżnienia między „mową seksistowską”, która nie jest mową nienawiści, a „mową mizoginistyczną”, która stanowi mowę nienawiści¹¹. Chociaż oba rodzaje wypowiedzi są negatywnie wymierzone w kobiety ze względu na ich płeć, to jednak niosą ze sobą różne konsekwencje.

Odwolując się do koncepcji pięciu obliczy opresji autorstwa Iris Marion Young¹², Richardson-Self identyfikuje opresyjną naturę seksistowskich wypowiedzi wobec kobiet w postaci ich marginalizowania. Posługuje się przykładem protekcyjnego traktowania dorosłej kobiety poprzez nazywanie jej „dziewczynką”¹³. Argumentując, że taki rodzaj ekspresji nie jest oparty na przemocy, słusznie wskazuje, że nie powinien być kwalifikowany jako mowa nienawiści. W związku z tym należy odróżnić „mowę seksistowską” od „mowy mizoginistycznej”, gdyż to ta druga posiada kluczowe cechy mowy nienawiści: jest agresywna, wroga i oparta na przymusie. Tym samym powinna być zwalczana za pomocą określonych narzędzi prawnych, w tym sankcji karnych.

Richardson-Self wyjaśnia dalej, że mizoginiczna mowa ilustruje wszystkie charakterystyczne cechy mowy nienawiści, gdyż jest wymierzona w historycznie i współcześnie uciskaną grupę, jest wroga i brutalna oraz poniża, stygmatyzuje, oczernia i dyskredytuje osoby, których dotyczy¹⁴. Chociaż termin „mizoginia” jest incydentalnie obecny w języku prawnym¹⁵, termin „seksizm” wydaje się bardziej rozpowszechniony, na co wskazuje chociażby podjęcie próby zdefiniowania tego zjawiska na gruncie Rady Europy¹⁶. Dlatego zamiast wprowadzać poję-

4 Zob. Op:Code, *Seksistowska mowa nienawiści. Międzynarodowy raport dotyczący Estonii, Polski, Rumunii, Słowacji oraz Hiszpanii*, marzec 2021, https://www.nigdywiecej.org/docstation/com_docstation/172/seksistowska_mowa_nienawisci.pdf (dostęp: 28.05.2025 r.), s. 16.

5 Zob. np. *Combating Cyber Violence against Women and Girls*, EIGE 2022, <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/combating-cyber-violence-against-women-and-girls> (dostęp: 28.05.2025 r.).

6 J. Hicks, *K4D Helpdesk Report. Global evidence on the prevalence and impact of online gender-based violence (OGBV)*, <https://www.ids.ac.uk/publications/global-evidence-on-the-prevalence-and-impact-of-online-gender-based-violence-ogbv/> (dostęp: 28.05.2025 r.).

7 Szerzej np. L. Richardson-Self, *Hate Speech against Women Online. Concepts and Countermeasures*, Lanham 2021.

8 Niniejszy fragment został oparty na artykule: K. Sękowska-Kozłowska, G. Baranowska, A. Gliszczyńska-Grabias, *Sexist Hate Speech and the International Human Rights Law: Towards Legal Recognition of the Phenomenon by the United Nations and the Council of Europe*, „International Journal for the Semiotics of Law” 2002/35, s. 2323–2345.

9 Np. A. Weber, *Manual on hate speech*, Strasbourg 2009; E. Howard, *Freedom of Expression and Religious Hate Speech in Europe*, London 2017.

10 Report on the implementation of Recommendation CM/Rec(2019)1 on preventing and combating sexism, Council of Europe 2024, s. 5.

11 L. Richardson-Self, *Woman-Hating: On Misogyny, Sexism, and Hate Speech*, „Hypatia” 2018/33, s. 256–272.

12 I.M. Young, *Justice and Politics of Difference*, Princeton 2011.

13 L. Richardson-Self, *Woman-Hating...*, s. 261–262.

14 L. Richardson-Self, *Woman-Hating...*, s. 267.

15 Przykładowo w motywach dyrektywy antyprzemocowej znajdziemy odwołanie do seksistowskiej i mizoginicznej nienawiści w internecie, jednak bez podania, czym się one różnią (motyw 25).

16 Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism; Appendix to Recommendation CM/Rec(2019)1 Guidelines for preventing and combating sexism: measures for implementation, <https://rm.coe.int/168093b26a> (dostęp: 28.05.2025 r.).

cie mowy mizoginicznej, niniejszy artykuł proponuje zastosowanie rozróżnienia pomiędzy mową seksistowską a seksistowską mową nienawiści. W związku z tym posłużono się pojęciem seksistowskiej mowy nienawiści dla opisanego tego, co Richardson-Self nazywa mową mizoginiczną.

Warto zauważyć, że zjawisko seksistowskiej mowy nienawiści jest obecne w wypowiedziach różnych organów międzynarodowych pod różnymi, nie zawsze synonimicznymi nazwami, zbudowanymi wokół terminów „płeć” (*sex*), „płeć społeczno-kulturowa” (*gender*) i „kobiety”, takich jak: „seksistowska mowa nienawiści” (*sexist hate speech*)¹⁷, „mowa nienawiści wobec kobiet”¹⁸ czy „mowa nienawiści ze względu na płeć” (*gender-based hate speech against women*)¹⁹. Ponieważ termin „płeć społeczno-kulturowa” (*gender*) jest zwykle rozumiany jako „społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn”²⁰, nazwy skupione wokół tego terminu są najbardziej inkluzywne, obejmując najszerszą kategorię wszystkich osób, których mowa nienawiści dotyka z powodu ich płci. Niniejszy artykuł dotyczy przede wszystkim mowy nienawiści wobec kobiet (i dziewcząt), co oznacza, że posługujemy się w nim terminem „seksistowska mowa nienawiści” przede wszystkim w zakresie, w jakim odzwierciedla strukturalne doświadczenie seksizmu przez kobiety.

Z pewnością granice między mową seksistowską, która jest „tylko” opresyjna, a mową, która jest również nienawistna, nie są ściśle i mogą się pokrywać. Jak zawsze, kontekst konkretnej wypowiedzi lub innej formy ekspresji odgrywa ważną rolę. Różnice te mają natomiast istotne znaczenie dla określenia obowiązków państw wytyczanych przez prawo międzynarodowe oraz unijne. Utożsamienie „mowy seksistowskiej” z „seksistowską mową nienawiści” stwarza ryzyko zbyt daleko idących ograniczeń wolności słowa, ale także, paradoksalnie, osłabienia prób przeciwdziałania dyskryminacji kobiet. Określanie wszystkich aktów seksistowskiej mowy jako „mowy nienawiści” może bowiem prowadzić do niezrozumienia i trywializacji problemu nienawistnych wypowiedzi wobec kobiet.

Niniejszy artykuł jest oparty na założeniu, że zarówno „seksistowska mowa”, jak i „seksistowska mowa nienawiści” są zjawiskami, które przyczyniają się do dyskryminacji kobiet w korzystaniu z ich praw człowieka.

3. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet²¹

Na płaszczyźnie ONZ najważniejszym punktem odniesienia dla zobowiązań państw w materii przeciwdziałania przemocy wobec kobiet jest uchwalona w 1979 r. konwencja CEDAW. Jest

to najważniejszy traktat międzynarodowy dotyczący zapewnienia kobietom pełnego korzystania z praw człowieka we wszelkich dziedzinach życia. W tekście konwencji CEDAW nie znajdziemy odniesienia do seksistowskiej mowy bądź seksistowskiej mowy nienawiści. Warto natomiast zauważyć, że podczas prac nad tym traktatem pojawiła się propozycja, by do jego treści włączyć zakaz „jakiegokolwiek nawoływania do nienawiści wobec płci żeńskiej, które stanowi podleganie do dyskryminacji kobiet”²². Rząd Filipin, który był inicjatorem włączenia takiej regulacji na wzór art. 4 Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej²³, argumentował, że powinna ona stanowić część zobowiązań dotyczących przeciwdziałania stereotypom płci jako przyczynie dyskryminacji. Większość rządów sprzeciwiła się jednakże wprowadzeniu przepisu jako zbyt mocno ograniczającemu wolność słowa²⁴.

Praktyka Komitetu do spraw likwidacji dyskryminacji kobiet (dalej Komitet CEDAW) – międzynarodowego organu kontrolnego powołanego na mocy art. 17 konwencji CEDAW – pokazuje natomiast, że omawiany problem jest uwzględniany w procesie interpretacji oraz monitorowania realizacji przez państwa zobowiązań wynikających z art. 5 lit. a konwencji CEDAW. Artykuł 5 lit. a uznaje istnienie związku między stereotypami dotyczącymi płci a dyskryminacją kobiet i zobowiązuje państwa-strony do wyeliminowania „przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety”. Zakres art. 5 lit. a jest bardzo rozległy, ponieważ odnosi się do szerokiego zakresu postaw, które mogą utrzymywać różne formy dyskryminacji ze względu na płeć: od ustalonych ról rodzicielskich po oskarżenia o czary²⁵. W związku z tym art. 5 lit. a może być interpretowany jako nakładający na państwa-strony obowiązki związane zarówno z przeciwdziałaniem seksistowskiej mowie, jak i jej bardziej krzywdzącej formie, czyli seksistowskiej mowie nienawiści²⁶.

Choć w praktyce Komitetu CEDAW brakuje próby zdefiniowania, czym jest seksistowska mowa nienawiści, analiza jego dorobku w materii przeciwdziałania przemocy wobec kobiet wskazuje, że uznaje on tego typu czyny za formę przemocy motywowanej płcią. Warto przypomnieć, że Komitet CEDAW był jednym z pierwszych międzynarodowych organów ochrony praw człowieka, które włączyły problem przemocy wobec kobiet do swoich prac i pokazały systemowy charakter tego zjawiska, jego powiązanie z dyskryminacją ze względu na płeć oraz fakt, że prowadzi do naruszeń praw człowieka, takich jak m.in. prawo do życia, prawo do prywatności czy zakaz

17 Np. Council of Europe Gender Equality Strategy, Combating Sexist Hate Speech, 2016, <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6995-combating-sexist-hate-speech.html> (dostęp: 28.05.2025 r.).

18 Np. European Parliament, Cyber violence and hate speech online against women, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Directorate General for Internal Policies of the Union, 2018, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE_STU\(2018\)604979](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE_STU(2018)604979) (dostęp: 28.05.2025 r.).

19 Np. United Nations General Assembly, I. Khan, *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*, 2021, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-freedom-of-opinion-and-expression> (dostęp: 28.05.2025 r.).

20 Art. 3 lit. c konwencji stambulskiej.

21 Niniejszy fragment został oparty na artykule: K. Sękowska-Kozłowska, G. Baranowska, A. Gliszczyńska-Grabias, *Sexist Hate Speech...*, s. 2323–2345.

22 L.A. Rehof, *Guide to the Travaux Préparatoires of the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, Dordrecht 1993, s. 78–79.

23 Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej otwarta do podpisu w Nowym Jorku 7.03.1966 r. (Dz.U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187). Warto dodać, że dzięki praktyce Komitetu do spraw likwidacji dyskryminacji rasowej, organu monitorującego tę konwencję, problem rasistowskiej mowy nienawiści doczekał się kompleksowej interpretacji, która może stanowić pewną inspirację i wskazówkę dla Komitetu CEDAW, zob. zvl. General recommendation No. 35: Combating racist hate speech (2013), CERD/C/GC/35.

24 L.A. Rehof, *Guide...*, s. 80.

25 Szerzej A. Timmer, R. Holtmaat [w:] *The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and its Optional Protocol. A Commentary*, red. P. Schulz, R. Halperin-Kaddari, B. Rudolf, M.A. Freeman, Oxford 2022, s. 221 i n.

26 A. Timmer, R. Holtmaat [w:] *The UN Convention...*, s. 221 i n.

niehumanitarnego lub poniżającego traktowania²⁷. W zaleceniach ogólnych nr 19 z 1992 r.²⁸ Komitet CEDAW przedstawił pierwszą kompleksową wykładnię tej problematyki, która odegrała następnie kluczową rolę w ukształtowaniu międzynarodowych standardów²⁹. Komitet CEDAW zdefiniował przemoc wobec kobiet jako przemoc skierowaną przeciwko kobietom, ponieważ są one kobietami, i która dotyka ich w sposób nieproporcjonalny. Obejmuje ona czyny, które wyrządzają fizyczną, psychiczną lub seksualną szkodę lub cierpienia, a także groźby takich czynów, przymus lub pozbawienie wolności³⁰.

Choć definicja przemocy wobec kobiet zaproponowana przez Komitet CEDAW nie odnosi się zatem bezpośrednio do mowy nienawiści, można uznać, że obejmuje ją jako akt cierpienia psychicznego. Dalsza praktyka Komitetu CEDAW potwierdza, że umieszcza on seksistowską mowę nienawiści – czasami nazywaną przez Komitet „przemocą werbalną” – w ramach przemocy wobec kobiet³¹. Niestety, w zaleceniach ogólnych nr 35 z 2017 r.³², które stanowią zrewidowaną i uaktualnioną wersję zaleceń ogólnych nr 19, Komitet CEDAW nie rozwinął tej kwestii. Odnosił się natomiast do przemocy wobec kobiet w internecie³³, a więc w otoczeniu, które stanowi obecnie najbardziej podatny grunt dla rozprzestrzeniania seksistowskiej mowy nienawiści.

Do mowy nienawiści wobec kobiet rozumianej jako forma przemocy motywowanej płcią odnoszą się natomiast uchwalone w 2024 r. zalecenia ogólne nr 40 dotyczące równego udziału kobiet w procesach decyzyjnych³⁴. Zauważając, że przemoc wobec kobiet stanowi jeden z głównych czynników ograniczających ich działalność publiczną, Komitet CEDAW zalecił, by państwa-strony zapobiegały, badały, ściagały i karały wszelkie formy mowy nienawiści wobec kobiet kandydujących na stanowiska publiczne oraz piastujących je, a także zwalczały kulturę milczenia i bezkarności³⁵. Wśród rekomendowanych instrumentów przeciwdziałania mowie nienawiści znalazło się m.in. wprowadzenie do praktyki instytucji i organów publicznych odpowiednich kodeksów postępowania, niezależnych mechanizmów skargowych, poufnego doradztwa oraz odpowiednich szkoleń dla funkcjonariuszy publicznych³⁶.

W swoich uwagach końcowych (ang. *concluding observations*) dotyczących sprawozdań państw-stron z wdrażania konwencji CEDAW, Komitet CEDAW zajmuje się zarówno seksistowską mową, jak i seksistowską mową nienawiści. Na przykład, w odniesieniu do mediów i reklamy rekomendował wprowadzenie prawnego zakazu seksistowskich reklam³⁷

lub ustanowienie niezależnej instytucji monitorującej odpowiedzialnej za wstępną kontrolę reklam i badanie skarg dotyczących seksistowskich reklam³⁸. Komitet CEDAW zaleca również „monitorowanie używania seksistowskiego i mizoginicznego języka oraz mowy nienawiści w mediach”³⁹, co pokazuje, że zarówno seksistowskiej mowie, jak i seksistowskiej mowie nienawiści można przeciwdziałać za pomocą podobnych narzędzi, takich jak monitorowanie środków przekazu. W przypadku seksistowskiej mowy nienawiści wymagane są również bardziej radykalne instrumenty, w tym środki prawa karnego. Komitet CEDAW zaleca państwom przyjęcie przepisów zakazujących seksistowskiej mowy nienawiści⁴⁰, np. poprzez rozszerzenie przesłanek przestępstwa stypizowanego w prawie karnym jako mowa nienawiści⁴¹ lub poprzez zastosowanie przepisów dotyczących zniesławienia⁴². Podejmowane przez państwa działania powinny gwarantować ofiarom odpowiednie zadośćuczynienie i odszkodowanie, w tym publiczne przeprosiny⁴³. Przeciwdziałanie mowie nienawiści powinno mieć charakter intersekcyjny, czyli obejmować m.in. kobiety narażone na dyskryminację z uwagi na orientację seksualną, tożsamość płciową czy niepełnosprawność oraz obejmować możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności dostawców mediów społecznościowych za treści generowane przez użytkowników tych platform⁴⁴.

4. Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Ochrona praw człowieka w systemie Rady Europy, w której mieści się wyspecjalizowany instrument, jakim jest konwencja stambulska, dostrzega seksistowską mowę nienawiści w sposób ograniczony. Samo zjawisko mowy nienawiści zostało parokrotnie poruszone w rekomendacjach wydawanych przez Komitet Ministrów Rady Europy, zaczynając już od lat 90. XX w.⁴⁵ Zgodnie z rekomendacją z 2022 r. mowa nienawiści powinna być rozumiana jako rodzaje wypowiedzi, które podlegają, promują, rozpowszechniają lub usprawiedliwiają przemoc, nienawiść lub dyskryminację wobec osoby lub grupy osób, lub oczerniają je ze względu na ich rzeczywiste lub przypisywane cechy osobiste lub status, m.in. płeć i tożsamość płciową⁴⁶. Uwzględnienie płci jako cechy, która może być przyczyną mowy nienawiści, zostało zauważone w innych dokumentach oraz rekomendacjach organów w ramach Rady Europy. Zgodnie z rekomendacją Komitetu Ministrów z 2019 r. w sprawie zwalczania i zapobiegania seksizmowi państwa członkowskie Rady Europy powinny podjąć środki mające na celu zapobieganie seksizmowi i zwalczanie go oraz jego przejawów w sferze publicznej i prywatnej⁴⁷.

27 Szerzej np. A. Edwards, *Violence against Women under International Human Rights Law*, Oxford 2011.

28 CEDAW General recommendation No. 19: Violence against women 1992, A/47/38.

29 Szerzej np. D. Šimonović, *Global and Regional Standards on Violence Against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Convention*, „Human Rights Quarterly” 2014/36(3).

30 CEDAW General recommendation No. 19..., pkt 6.

31 Zob. np. CEDAW/C/MKD/CO/6 2018, pkt 27; CEDAW/C/MUS/CO/8 2018, pkt 34.

32 General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No 19, CEDAW/C/GC/35.

33 General recommendation No. 35..., pkt 20.

34 General recommendation No. 40 (2024) on the equal and inclusive representation of women in decision-making systems, CEDAW/C/GC/40.

35 General recommendation No. 40..., pkt 39.

36 General recommendation No. 40..., pkt 39.

37 CEDAW/C/MDA/CO/4–5, 2013, pkt 18.

38 CEDAW/C/DEU/CO/6, 2009, pkt 28.

39 CEDAW/C/BIH/CO/6, 2019, pkt 24.

40 CEDAW/C/JPN/CO/7–8, 2016, pkt 21.

41 CEDAW/C/NOR/CO/9, 2017, pkt 23.

42 CEDAW/C/MNE/CO/2, 2017, pkt 49.

43 CEDAW/C/EST/CO/7, 2024, pkt 26.

44 CEDAW/C/ITA/CO/8, 2024, pkt 26.

45 Council of Europe, Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on „hate speech”, 30.10.1997.

46 Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2022)16 to member States on combating hate speech, 20.05.2022, pkt 3.

47 Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism, 27.03.2019.

Z kolei w przyjętym w 2016 r. dokumencie w ramach Strategii na rzecz Równości Płci na lata 2014–2017 seksistowska mowa nienawiści została uznana jako przejaw seksizmu, który można zdefiniować jako wszelkie założenia, przekonania, twierdzenia, gesty lub działania, które mają na celu wyrażenie pogardy wobec osoby, na podstawie jej płci, lub uznanie tej osoby za gorszą lub zasadniczo zredukowaną do jej wymiaru seksualnego⁴⁸.

Pojęcie mowy nienawiści nie pojawia się w tekście konwencji stambulskiej ani w tekście raportu wyjaśniającego do konwencji⁴⁹, natomiast należy wskazać, że pojęcie definicji „przemocy wobec kobiet”, z uwagi na swoją konstrukcję, może obejmować również akty seksistowskiej mowy nienawiści. Jak wskazuje art. 3 lit. a konwencji stambulskiej, przemoc wobec kobiet, będąc formą dyskryminacji kobiet, oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet⁵⁰. Z definicji tej wynika fakt, że aby zaklasyfikować dany czyn jako przemoc, musi wystąpić pewnego rodzaju szkoda lub cierpienie. W przypadku seksistowskiej mowy nienawiści może ona zasadniczo powodować szkodę i cierpienie psychologiczne. Tak rozumiana może ona być uznana za przemoc wobec kobiet zgodnie z konwencją stambulską. Nie jest jednak jasne, czy psychologiczna szkoda lub cierpienie mogą być również rozumiane w granicach nie tylko szkody dla jednostki, tj. indywidualnej kobiety, która może być celem mowy nienawiści, lecz także szkody dla szerszej rozumianej grupy wszystkich kobiet. W końcu, w kontekście seksistowskiej mowy nienawiści, słowa mogą być wymierzone w całą grupę osób, chronioną na podstawie pewnej cechy wspólnej, w tym przypadku – płci. Jeśli uznać, że psychologiczna szkoda lub cierpienie spowodowane mową nienawiści mogą mieć wymiar kolektywny, pojawić się może problem z udowodnieniem występowania tej szkody lub cierpienia u wielu osób. Niemniej jednak ograniczenia wobec wolności wypowiedzi z uwagi na nienawistny charakter wypowiedzianych słów niekoniecznie muszą następować w wyniku udowodnienia, że dana grupa osób faktycznie ucierpiała psychologicznie. Znacznie częściej będziemy mówić o występowaniu pewnego interesu publicznego, by takiej mowy w przestrzeni publicznej nie tolerować. To wynika głównie z jej potencjału do wzbudzania wrogich postaw wobec grupy ludzi zasługującej na szczególną ochronę⁵¹.

W kontekście źródeł obowiązków zwalczania seksistowskiej mowy nienawiści można również wyróżnić art. 12 konwencji stambulskiej, który formułuje ogólne zobowiązania państw do promowania zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowań kobiet i mężczyzn w celu wykorzenienia uprzedzeń, zwyczajów, tradycji oraz innych praktyk opartych na idei niższości kobiet lub na stereotypowych rolach kobiet i mężczyzn⁵². Artykuł 12 nie zobowiązuje wyłącznie do odpowiedniego reagowania na seksistowską mowę nienawiści, stanowiącą przemoc wobec kobiet w rozumieniu art. 3 lit. a konwencji stambulskiej,

ale również na mowę, która może nie spełniać pewnego progu, aby zostać uznana za mowę nienawiści, lecz wciąż pozostawać szkodliwa, np. poprzez podsycanie uprzedzeń i stereotypów na temat kobiet.

Postanowienia konwencji stambulskiej dotyczące różnych form przemocy wobec kobiet, tj. art. 33–40, również mogą znaleźć zastosowanie w zakresie problematyki seksistowskiej mowy nienawiści. Przede wszystkim należy wskazać na molestowanie seksualne objęte art. 40. Zalecenie ogólne nr 1 w sprawie cyfrowego wymiaru przemocy wobec kobiet wydane przez Grupę Ekspertów do spraw Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (GREVIO) posługuje się pojęciem seksistowskiej mowy nienawiści w zakresie, w jakim mówi o internetowym molestowaniu seksualnym, które jest objęte art. 40 konwencji stambulskiej⁵³. GREVIO wskazuje, że pewne zachowania, tj. niekonsensualne udostępnianie intymnych zdjęć lub filmów; niekonsensualne robienie, produkowanie lub pozyskiwanie intymnych zdjęć lub filmów; wykorzystywanie, przymus i groźby; nękanie na tle seksualnym, a także tzw. cyberflashing⁵⁴ mogą być powszechnie znane jako seksistowska mowa nienawiści⁵⁵. W szczególności seksistowską mowę nienawiści mogą stanowić wszelkiego rodzaju groźby, w tym groźby gwałtu, podszywanie się czy wymuszony „sexting”⁵⁶. Co więcej, jak wskazuje zalecenie ogólne nr 1, istnieje wiele podobieństw pomiędzy seksistowską mową nienawiści a cybernękaniem (ang. *cyberbullying*), tj. zachowaniem, które jest objęte zakresem zastosowania art. 33 konwencji stambulskiej, stanowiącym o przemocy psychologicznej⁵⁷. Mowa nienawiści, mająca charakter przemocy psychologicznej, może zostać w szczególności skierowana wobec kobiet pełniących publiczne role lub wypowiadających się publicznie. Nie bez znaczenia pozostaje również art. 34 konwencji stambulskiej, który stanowi o stalkingu. Jeżeli seksistowska mowa nienawiści będzie miała charakter powtarzającego się zachowania o charakterze groźby wobec zidentyfikowanej osoby, której konsekwencją jest wzbudzenie w tej osobie poczucia strachu⁵⁸, może ona zostać zaklasyfikowana jako stalking.

Nie da się ukryć, że brak uregulowania seksistowskiej mowy nienawiści w konwencji stambulskiej pozostaje jej ograniczeniem. O ile niektóre jej postanowienia mogą znajdować zastosowanie do pewnych wersji tego zjawiska, o tyle żadne z nich nie oddaje esencji mowy nienawiści skierowanej przeciwko kobietom. Kiedy seksistowska mowa nienawiści skierowana jest wobec zidentyfikowanej osoby, o wiele łatwiej jest zastosować przepisy krajowe, które sankcjonują mowę nienawiści w zakresie, jaki wytycza konwencja stambulska. Kiedy natomiast sprawca publicznie wypowiada się nienawistnie

48 Council of Europe, Gender Equality Strategy, *Combating Sexist Hate Speech Brochure*, 2016.

49 Council of Europe, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No. 210, 2011.

50 Art. 3 lit. a konwencji stambulskiej.

51 Szerzej na temat rozważań o krzywdzie wywoływanej mową nienawiści zob. m.in.: A. Brown, *Hate Speech Law. A Philosophical Examination*, New York, 2015; J. Waldron, *The Harm in Hate Speech*, Cambridge–London 2012.

52 Art. 12 konwencji stambulskiej.

53 Council of Europe GREVIO, General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against Women, 20.10.2021, pkt 39.

54 Zachowanie to polega na wysyłaniu niechcianych zdjęć o charakterze seksualnym, m.in. przy użyciu aplikacji randkowych, aplikacji do wysyłania wiadomości lub przy użyciu innych sposobów – zob. Council of Europe GREVIO, General recommendation No. 1, Annex: Glossary.

55 Council of Europe GREVIO, General recommendation No. 1, pkt 37–39.

56 Council of Europe GREVIO, General recommendation No. 1, pkt 38 lit. c. *Sexting* polega na wymianie, wysyłaniu lub otrzymywaniu wiadomości o charakterze jednoznacznie seksualnym, często zawierającym zdjęcia lub filmy.

57 Council of Europe GREVIO, General recommendation No. 1, pkt 45.

58 Council of Europe, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No. 210, 2011, pkt 182.

o niedających się zidentyfikować kobietach ogólnie, ich zastosowanie może być trudniejsze. Dotyczy to zwłaszcza tych przepisów, które stanowią o aktach przemocy dokonywanych w sferze prywatnej. Niemniej konwencja stambulska pozostaje niezwykle istotnym narzędziem interpretacyjnym, oferującym wytyczne w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, zarówno dla organów krajowych, jak i międzynarodowych organów ochrony praw człowieka, jak np. Europejski Trybunał Praw Człowieka⁵⁹. Tym samym może być wykorzystywana, by uwzględnić wymiar płci w kontekście mowy nienawiści.

5. Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Rozpoznanie seksistowskiej mowy nienawiści na gruncie porządku prawnego Unii Europejskiej (UE) jest stosunkowo fragmentaryczne. Zasadniczo na gruncie prawa unijnego ograniczenie wolności wypowiedzi w przypadku mowy nienawiści jest dopuszczalne przy zachowaniu zasady legalności, konieczności i proporcjonalności⁶⁰. Brak jest natomiast jednolitej definicji mowy nienawiści. Jedynym wiążącym instrumentem, który dotyczy szczególnych form mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści, jest decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z 28.11.2008 r.⁶¹, która wymaga od państw członkowskich podjęcia niezbędnych środków wobec publicznego nawoływania do przemocy lub nienawiści ze względu na rasę, religię i pochodzenie. Inne cechy chronione, jak m.in. wiek, niepełnosprawność czy orientacja seksualna, nie są jednak objęte wiążącym instrumentem prawa unijnego.

W tym kontekście jednak warto wskazać, że Parlament Europejski podjął niedawno kroki w celu rozszerzenia listy przestępstw, co do których UE ma kompetencje do ustalania norm minimalnych⁶², poprzez dodanie mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści⁶³. Działalność UE w zakresie mowy nienawiści w dużej mierze koncentruje się na sferze online. To m.in. wynika z próby uregulowania działalności wielkich platform cyfrowych, w tym mediów społecznościowych⁶⁴. Problem mowy nienawiści jest również elementem unijnych instrumentów *soft law*, takich jak Kodeks postępowania UE w sprawie zwalczania nielegalnej mowy nienawiści w internecie (ang. *EU code of conduct on countering illegal hate speech online*)

– to instrument przyjęty w 2016 r., do którego dobrowolnie przystąpiło wiele mediów społecznościowych, m.in. Facebook, YouTube, X, TikTok⁶⁵. W nawiązaniu do niego okresowo publikowane są raporty na temat działań platform w zakresie ich reagowania na nielegalną mowę nienawiści⁶⁶.

Istotną zmianą w omawianym zakresie na gruncie unijnego porządku prawnego było przyjęcie w 2024 r. dyrektywy antyprzemocowej. Był to przełomowy moment w unijnym prawodawstwie, jest to bowiem pierwszy instrument w prawie unijnym, który dotyczy przemocy wobec kobiet i przemocy domowej⁶⁷. Po raz pierwszy ponadto przemoc wobec kobiet została określona w prawie unijnym jako przejaw strukturalnej dyskryminacji kobiet, która wynika z nierównych stosunków władzy⁶⁸. Uchwalenie dyrektywy w 2024 r. jest elementem szerszej strategii Komisji Europejskiej w ramach Strategii na rzecz Równości Płci na lata 2020–2025⁶⁹. Należy wskazać, że państwa członkowskie mają czas do 14.06.2027 r., aby transponować przepisy znajdujące się w dyrektywie do swoich porządków prawnych.

W zakresie problematyki dotyczącej seksistowskiej mowy nienawiści centralnym punktem odniesienia na gruncie dyrektywy antyprzemocowej jest czyn cyfrowego nawoływania do przemocy lub nienawiści, o którym stanowi art. 8⁷⁰. Dyrektywa odnosi się bezpośrednio do pojęcia seksistowskiej i mizoginicznej nienawiści w internecie w motywach jej tekstu, wskazując na to, że kobiety są jej częstym celem oraz że może ona prowadzić do przestępstw z nienawiści dokonywanych poza internetem⁷¹. Zgodnie z art. 8 dyrektywy antyprzemocowej cyfrowym nawoływaniem do przemocy lub nienawiści będzie nawoływanie do przemocy lub nienawiści skierowane przeciwko grupie osób, które definiuje się według płci, lub przeciwko członkowi takiej grupy. Następuje to poprzez publiczne rozpowszechnianie za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych (dalej: ICT) treści zawierających takie nawoływanie⁷². Publiczny charakter nawoływania do nienawiści jest kluczowym elementem tego czynu zabronionego. Rozpowszechnianie publiczne należy rozumieć jako czyn „obejmujący udostępnianie określonej treści nawołującej do przemocy lub nienawiści za pomocą ICT potencjalnie nieograniczonej liczbie osób, czyli oferowanie łatwego dostępu do tych treści ogółowi użytkowników”⁷³. To przede wszystkim oznacza, że ogół użytkowników nie powinien musieć podejmować żadnych dalszych kroków, aby do danej treści dotrzeć. Przy ocenie, czy dane

59 Zob. S. de Vido, *The Istanbul Convention as an Interpretative Tool at the European and National Levels* [w:] *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*, red. J. Niemi, L. Peroni, V. Stoyanova, London 2020, s. 57–74.

60 Art. 11 i 52 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389) – dalej KPP; zob. EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline.

61 Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z 28.11.2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych (Dz.Urz. UE L 328, s. 55).

62 Art. 83 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47).

63 European Parliament resolution of 18.01.2024 on extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime (2023/2068(INI)). Szerzej zob. N. Peršak, *Criminalising Hate Crime and Hate Speech at EU Level: Extending the List of Eurocrimes Under Article 83(1) TFEU*, „Criminal Law Forum” 2022/33, s. 85–119.

64 W szczególności ma tu znaczenie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z 19.10.2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (akt o usługach cyfrowych) (Dz.Urz. UE L 277, s. 1, ze zm.).

65 European Commission and Facebook, Microsoft, Twitter and YouTube, Code of Conduct on countering illegal hate speech, 31.05.2016, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en (dostęp: 28.05.2025 r.).

66 Najnowszy raport pochodzi z 2022 r. – zob. European Commission, Countering illegal hate speech online: 7th evaluation of the Code of Conduct, Directorate-General for Justice and Consumers, November 2022.

67 Uchwalenie dyrektywy pozostaje konsekwencją przystąpienia UE do konwencji stambulskiej w 2017 r.

68 Zob. motyw 10 dyrektywy antyprzemocowej.

69 European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025*, 5.03.2020.

70 Art. 8 ust. 1 dyrektywy antyprzemocowej.

71 Motyw 25 dyrektywy antyprzemocowej.

72 Art. 8 ust. 1 dyrektywy antyprzemocowej.

73 Motyw 26 dyrektywy antyprzemocowej.

treści będą kwalifikować się jako nawoływanie do nienawiści lub przemocy, należy brać pod uwagę wolność wypowiedzi (art. 11 KPP)⁷⁴.

Definicja cyfrowego nawoływania do przemocy lub nienawiści w pewnym zakresie pozostaje zgodna z zaproponowaną przez Europejski Instytut ds. Równości Płci (European Institute for Gender Equality, EIGE) definicją internetowej mowy nienawiści ze względu na płeć (ang. *online gender-based hate speech*)⁷⁵. Jak wskazuje EIGE, internetowa mowa nienawiści ze względu na płeć to: 1) treści publikowane i udostępniane za pośrednictwem środków ICT, które są nienawistne wobec kobiet i/lub dziewcząt ze względu na ich płeć lub ze względu na połączenie płci i innych czynników; oraz/lub 2) treści, które szerzą, podżegają, promują lub usprawiedliwiają nienawiść ze względu na płeć lub ze względu na połączenie płci i innych czynników⁷⁶. Podczas gdy propozycja EIGE oferuje bardziej kompleksowe rozumienie omawianej problematyki mowy nienawiści, uwzględniając różne formy jej rozprzestrzeniania, a także koncept interseksyjności, dyrektywa antyprzemocowa nakierowana jest na bardziej generalne podejście do mowy nienawiści, również w zakresie chronionej grupy, nie zawiązując jej tylko do kobiet i dziewcząt. Należy mieć na uwadze, że celem dyrektywy jest jednak ustanawianie pewnego minimum, które państwa członkowskie mają wdrożyć w swoich porządkach prawnych.

Uwzględnienie mowy nienawiści rozpowszechnianej za pomocą ICT w dyrektywie antyprzemocowej jest elementem szerszego trendu unijnej polityki wobec regulacji mowy nienawiści rozpowszechnianej za pomocą internetu. Wraz ze wzrostem intensywności korzystania z internetu i mediów społecznościowych, mowa nienawiści skierowana wobec kobiet i dziewcząt stała się poważnym problemem dla ich funkcjonowania w cyberprzestrzeniach. Należy wskazać, że ICT (czy szerzej mówiąc: technologia) nie działa jako główny bodziec do przemocy, lecz raczej funkcjonuje jako narzędzie umożliwiające jej dokonywanie⁷⁷. Nawet jeżeli cyfrowe nawoływanie do przemocy lub nienawiści określone w art. 8 dyrektywy antyprzemocowej ujmuje mowę nienawiści skierowaną wobec kobiet w ramach kategorii cyberprzestępstw, należy wskazać, że rdzeń problemu pozostaje taki sam, tj. stanowi on nową formę istniejącej wcześniej seksistowskiej i mizoginicznej opresji.

6. Konkluzje

Nie ma wątpliwości, że seksistowska mowa nienawiści staje się coraz bardziej istotną kwestią z zakresu praw człowieka. Mając na uwadze rosnącą skalę tego zjawiska, rozpowszechnianą przede wszystkim za pomocą kanałów internetowych, istnieje potrzeba wypracowania adekwatnych środków w ramach międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka. Mowa nienawiści skierowana wobec kobiet wymaga zniuansowanego podejścia. W związku z tym należy rozróżniać mowę seksistowską od seksistowskiej mowy nienawiści. Chociaż obie formy wypowiedzi są krzywdzące i opresyjne,

seksistowskie wypowiedzi mogą nie spełniać pewnego progu ustalanego dla mowy nienawiści. Seksistowska mowa nienawiści będzie korzystać z brutalniejszego i bardziej wrogiego języka, czerpiąc przede wszystkim z mizoginistycznych poglądów.

Zarówno mowa seksistowska, jak i seksistowska mowa nienawiści powinny być traktowane jako przeszkoda dla pełnej realizacji praw człowieka. Konwencja CEDAW oraz konwencja stambulska na mocy postanowień dotyczących likwidacji stereotypów płci zobowiązują państwa-strony do walki zarówno z mową seksistowską, jak i seksistowską mową nienawiści, np. poprzez edukację lub monitorowanie mediów. W przypadku seksistowskiej mowy nienawiści, którą można również zakwalifikować jako formę przemocy wobec kobiet, państwa są natomiast zobowiązane do bardziej ukierunkowanej reakcji, w tym do wprowadzenia i wdrożenia sankcji prawnych, także karnych. Obie konwencje nie dają jednak jasnej odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób należy definiować i zwalczać seksistowską mowę nienawiści. Nie budzi wątpliwości, że na gruncie obu tych porządków seksistowska mowa nienawiści może stanowić formę przemocy wobec kobiet. Brak jednoznaczności oraz niejasność granic pomiędzy wypowiedziami seksistowskimi a nienawistnymi utrudniają jednak skuteczne egzekwowanie istniejących norm, a także narażają na ryzyko zarówno nadużywania pojęcia mowy nienawiści, jak i jego trywializacji. Taka nieprecyzyjność może z jednej strony prowadzić do nieproporcjonalnych ograniczeń wolności wypowiedzi, a z drugiej – do niewystarczającej ochrony kobiet i dziewcząt przed przemocą werbalną.

W ramach unijnego porządku prawnego dopiero niedawno uregulowano problematykę przemocy wobec kobiet. Przełomem stało się przyjęcie dyrektywy antyprzemocowej, która bezpośrednio odwołuje się do mowy nienawiści skierowanej wobec kobiet. Regulacja ta jednak kładzie nacisk na przestrzeń cyfrową, posługując się pojęciem cyfrowego nawoływania do przemocy i nienawiści. O ile seksistowska mowa nienawiści rozpowszechniana w przestrzeni internetowej niekoniecznie musi różnić się od mowy nienawiści rozpowszechnianej za pośrednictwem innego rodzaju środków, o tyle jej oddziaływanie i skala rozpowszechnienia mogą być zupełnie inne. Treści te bowiem potrafią w o wiele łatwiejszy i szybszy sposób dotrzeć do każdego użytkownika internetu. Może to następować zwłaszcza w kontekście zorganizowanych ataków na osoby publiczne. Nienawistne komentarze mogą być szczególnie kierowane wobec dziennikarek, polityczek czy aktywistek. Kobiety i dziewczęta są szczególnie narażone, kiedy wyrażają swoje poglądy, bronią swojej tożsamości, kwestionują tradycyjne normy i role płciowe lub poruszają kwestie związane z prawami człowieka na forach publicznych⁷⁸. Co więcej, anonimowość w świecie cyfrowym ułatwia szerzenie takich treści.

Seksistowska mowa nienawiści, zarówno jako formy przemocy wobec kobiet, jak i jako przykład mowy nienawiści wobec określonej grupy narażonej na dyskryminację, zasługuje na pełnoprawne miejsce w ramach ochrony praw człowieka, wymagając reakcji ze strony prawa międzynarodowego i unijnego. Dotychczasowy dorobek w tej materii, choć jak wskazano, cechuje się pewnymi deficytami, ma niewątpliwie charakter przełomowy, prowadząc do identyfikacji zjawiska i pokazując jego szkodliwe konsekwencje. Stanowi także dobry punkt wyjścia do stworzenia skutecznych narzędzi przeciwdziałania i reagowania.

⁷⁴ Motyw 26 dyrektywy antyprzemocowej.

⁷⁵ European Institute for Gender Equality, *Combating Cyber Violence against Women and Girls*, Vilnius 2022, s. 54.

⁷⁶ European Institute for Gender Equality, *Combating...*, s. 54.

⁷⁷ Zob. M. Sjöholm, *International Human Rights Law and Protection Against Gender-Based Harm on the Internet*, Örebro 2022, s. 45 i n.

⁷⁸ European Institute for Gender Equality, *Combating...*, s. 50.

Abstract

dr hab. Katarzyna Sękowska-Kozłowska, professor at the
Institute of Law Studies, Polish Academy of Science
Head of the Poznań Human Rights Centre,
Institute of Law Studies, Polish Academy of Sciences
(ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0622-9626>).

Zuzanna Kowalska

Student of the European Master's Programme in Human Rights
and Democratisation at the Global Campus of Human Rights
(ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2183-8114>).

Authors' contributions:

Katarzyna Sękowska-Kozłowska – 50%

Zuzanna Kowalska – 50%

**Sexist Hate Speech as a Form of Violence against
Women in the Light of International Standards
of Human Rights Protection and EU Law**

Keywords: hate speech, sexist hate speech, violence against women, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence

The article presents a hypothesis that in the light of specialised instruments pertaining to preventing discrimination and violence against women, binding both within the framework of the United Nations, Council of Europe and the European Union, sexist hate speech can be a form of violence against women, and thus a violation of human rights. Based on the interpretation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, and Directive 2024/1385 on combating violence against women and domestic violence, it has been demonstrated that these instruments allow recognising sexist hate speech as violence against women, however it is recommended to clarify the limits of this notion and to specify in detail the duties of states in combating and responding thereto.

Bibliografia/References

- Brown A., *Hate Speech Law. A Philosophical Examination*, New York 2015.
- Edwards A., *Violence against Women under International Human Rights Law*, Oxford 2011.
- Hicks J., *K4D Helpdesk Report. Global evidence on the prevalence and impact of online gender-based violence*, <https://www.ids.ac.uk/publications/global-evidence-on-the-prevalence-and-impact-of-online-gender-based-violence-ogbv/> (dostęp: 28.05.2025 r.).
- Howard E., *Freedom of Expression and Religious Hate Speech in Europe*, Routledge 2017.
- Rehof L.A., *Guide to the Travaux Préparatoires of the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, Dordrecht 1993.
- Richardson-Self L., *Hate Speech against Women Online. Concepts and Countermeasures*, Lanham 2021.
- Richardson-Self L., *Woman-Hating: On Misogyny, Sexism, and Hate Speech*, „Hypatia” 2018/33.
- Sękowska-Kozłowska K., Baranowska G., Gliszczyńska-Grabias A., *Sexist Hate Speech and the International Human Rights Law: Towards Legal Recognition of the Phenomenon by the United Nations and the Council of Europe*, „International Journal for the Semiotics of Law” 2002/35.
- Sjöholm M., *International Human Rights Law and Protection Against Gender-Based Harm on the Internet*, Örebro 2022.
- Šimonović D., *Global and Regional Standards on Violence Against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Convention*, „Human Rights Quarterly” 2014/36(3).
- Timmer A., Holtmaat R. [w:] *The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and its Optional Protocol. A Commentary*, red. P. Schulz, R. Halperin-Kaddari, B. Rudolf, M.A. Freeman, Oxford 2022.
- Waldron J., *The Harm in Hate Speech*, Cambridge–London 2012.
- Weber A., *Manual on hate speech*, Strasbourg 2009.
- de Vido S., *The Istanbul Convention as an Interpretative Tool at the European and National Levels* [w:] *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*, red. J. Niemi, L. Peroni, and V. Stoyanova, London 2020.
- Young I.M., *Justice and Politics of Difference*, Princeton 2011.

REKLAMA

Legal Alert

Korzystaj z nowoczesnego narzędzia marketingu prawniczego i zwiększ zasięg swojej kancelarii

 Wolters Kluwer

www.LEX.pl/legalalert

- ✓ Gotowe newsy eksperckie z 20 dziedzin prawa
- ✓ Platformę do wysyłki eleganckich mailingów
- ✓ Personalizowane treści dla klientów pisane przystępnym językiem
- ✓ Profesjonalny wizerunek Twojej kancelarii

